

DIN ACTIVITATEA CULTURAL - EDUCATIVĂ A LUI CONSTANTIN MATASĂ

de AUREL BUZILĂ

Constantin Matasă, fondatorul și fostul director al Muzeului de istorie din Piatra Neamț pînă în 1971, s-a născut la 18 ianuarie 1878 în satul Răpciuni, comuna Ceahlău, nu departe de Piatra Neamț, trăindu-și copilăria într-un mediu social de țărani munteni, crescători de vite, muncitori la pădure și plutași.

Studiile medii le-a făcut la Roman, unde l-a avut ca profesor pe Calistrat Hogaș, și la Iași. Studiile universitare le-a urmat la București unde a avut ocazia, după propria-i mărturisire, să audieze prelegerile profesorului Dimitrie Onciul, care au avut o mare influență asupra sa.

După terminarea studiilor, întors în ținutul natal, Constantin Matasă se stabilește la Piatra Neamț, unde începe o bogată activitate, aria preocupărilor sale fiind multiplă. „Drumul spre țintă, cum ne spunea dînsul, trebuie să înceapă însă cu munca de ridicare a poporului“. Preocupat de problema ridicării „nivelului de viață al lumii de rînd“ din Piatra Neamț, unde se stabilise din 1916, a desfășurat o intensă activitate cultural-educativă prin conferințe și programe artistice frumoase și atrăgătoare prezentate și cu elevii Liceului de băieți „Petru Rareș“, unde era profesor.

După războiul din 1916--1918 Constantin Matasă a înființat Casa Națională din Piatra Neamț, un fel de ateneu popular al cărui conducător a fost multă vreme și care a funcționat la început în niște barăci de lemn din timpul războiului pe fosta stradă Roznovanu, pînă cînd în anul 1929, după multă perseverență și din fonduri adunate prin donații și serbări, a reușit să construiască un local propriu în mahalaua Precista, cum i se spunea atunci, pe strada locotenent Bădăraș, cu tot ce-i trebuie unui ateneu popular — sală mare de spectacole, scenă, cabine pentru actori etc.

Într-o adresă a Centralei Caselor Naționale din București din 28 iunie 1930, semnată și de profesorul universitar Gheorghe Țițeica, ca secretar, se arată: „Mulțumim și exprimăm toată admirația vrednicului conducător și îndrumător al Casei Naționale din Piatra Neamț, Constantin Matasă, care depune o muncă neprecupețită pentru binele obștesc, dînd în același timp un exemplu demn de imitat“.

În activitatea culturală de la Casa Națională, Constantin Matasă a știut să-și atragă și să beneficieze de concursul multor oameni iubitori ai acestui cîmp de activitate, care veneau și conferențiau la Piatra Neamț, „figuri ilustre ale vremii“, ca profesorii universitari Gheorghe Țițeica

și Simeon Mehedinți, ambii de renume, profesorul universitar Ion Simionescu, președinte al Academiei Române, profesorul Eugen Heroveanu, arheologii Radu Vulpe și Vladimir Dumitrescu, scriitorii Jean Bart și Emil Gîrleanu, poetul Adrian Maniu, apoi artiști ai Operei Române ca Balin Corina, Emilia Guțian, Teodor Rogalski, actorul Iancu Petrescu ș.a., care ofereau spectacole atrăgătoare de bună calitate.

Îndrăgostit de ținuturile în care a copilărit, pe care le-a cunoscut în amănunt, în anul 1929 a tipărit la „Cartea Românească” lucrarea *Călăuza județului Neamț*, un valoros ghid turistic, pe atunci singura carte de acest fel.

Ca să poată elabora această lucrare, a consultat *Getica* lui Vasile Pârvan. Cartea aceasta l-a învățat să afle „ce ne spune pămîntul” și i-a trezit un mare interes pentru arheologie. Ca urmare, a întreprins cercetări în această direcție, fiind favorizat și de faptul că era director al unei școli particulare de muzică cu elevi și de la sate. Pe această cale începe a culege informații prețioase de pe teren, elevii școlii fiindu-i de ajutor în cercetările sale arheologice.

La finele anului 1934, Constantin Matasă înființează Muzeul arheologic din Piatra Neamț, cu materiale adunate de el prin cercetări de suprafață, instalîndu-l în clădirea Casei Naționale, al cărui președinte era. Așa cum ne spunea deseori, scopul înființării muzeului a fost „de a pune la îndemîna atît a oamenilor de știință, cît și a marelui public, informații asupra lumii care s-a perindat pe aceste meleaguri cu mii de ani în urmă, lăsîndu-ne despre felul ei de viață nici o altă documentare decît urmele de locuire acoperite de pămînt”. Ne zicea apoi că „cei dintîi care au datoriat de a încerca descifrarea multor goluri în cunoașterea desfășurării vieții omenеști pe aceste meleaguri sînt oamenii locului. Dacă au înțelegere și pasiune pentru cunoașterea trecutului, ei ne pot semnala de îndată orice descoperire întîmplătoare ce poate constitui un material prețios pentru știință”.

Cercetările arheologice inițiate de dînsul au dus încă de la început la descoperiri de mare valoare ca cele de la Izvoare, Frumușica și Traian. „În arheologie, activitate înseamnă prea puțin, ne spunea Constantin Matasă, dacă nu este îmbinată cu pasiune, cu dragoste caldă” pentru acest gen de muncă, fără de care nu se poate realiza mare lucru. Ne spunea că „primul element care duce la înfăptuire este informația, obținută de la muncitorii de pămînt de la orașe și de la sate, pe care trebuie să știi cum să ți-i apropii și să le sporești vorba. Informațiile trebuie apoi controlate și atunci vine al doilea element: cercetarea și identificarea pe teren”. Cercetările acestea numai de suprafață ale lui Constantin Matasă au dus la descoperirea a peste o sută de așezări străvechi în județul Neamț pe a cărui hartă, pînă la el, arheologia era înfățișată numai prin pete albe.

În anul 1935 îl invită la Piatra Neamț pe renumitul arheolog Radu Vulpe, ca să efectueze cîteva săpături sistematice în unele din stațiunile descoperite, punîndu-i la dispoziție și banii necesari nu numai pentru deplasările dintre București și Piatra Neamț, ci și pentru întreținere, ca și pentru plimbări de agrement prin județ, deoarece Constantin Matasă

știa să îmbine utilul cu plăcutul. Întii s-au început săpăturile în 1935 la Calu, iar anul următor, la Izvoare. Între timp au continuat periegezele în cuprinsul județului Neamț. Convenția verbală între ei era ca publicarea săpăturilor să o facă Radu Vulpe, iar întregul material să revină muzeului lui Constantin Matasă. Săpăturile lui Radu Vulpe au durat aici, în condițiile de mai sus, 4—5 ani și au constituit în același timp, după cum singur ne spune Constantin Matasă, „ucenicia și școala“ sa în ale arheologiei, lucrînd și ajutîndu-l pe arheolog zi de zi în munca de șantier.

În anii 1937 și 1938, Constantin Matasă l-a ajutat pe Radu Vulpe la efectuarea sondajelor de la Pometea — Tirgu Neamț și de la Costișa ; iar în 1936 și 1938 l-a ajutat pe arheologul Vladimir Dumitrescu la săpăturile sale de la Mătăhuia — Dobreni și de la Traian — Zănești, județul Neamț.

Așa cum ne spunea deseori, fondurile necesare pentru săpături le aduna prin cotizațiile benevole ale membrilor Casei Naționale, prin serbări și festivaluri artistice în care scop cunoscutul om de cultură Ion Marin Sadoveanu, pe atunci secretar la Arte, îi aproba adesea și cu mare bunăvoință colaborarea unora dintre artiștii Operei Române și ai Teatrului Național din București. Mai primea din cînd în cînd și cite o subvenție de la stat prin bunăvoința unor miniștri ca Victor Iamandi, Petre Andrei și Ioan Petrovici, pe care Constantin Matasă îi cunoscuse în casa primitoare a distinsului cărturar și „om de inimă“ Constantin Maisner din Iași.

După ce-și făcuse ucenicia ani de-a rîndul pe lîngă arheologi de renume ca Radu Vulpe și Vladimir Dumitrescu, în 1938 Comisia Monumentelor Istorice l-a autorizat pe Constantin Matasă să efectueze săpături arheologice pe cont propriu. Ca urmare, în același an, a făcut un sondaj în stațiunea arheologică Frumușica pe care o descoperise mai înainte pe o terasă a Cracăului în comuna Bodești, județul Neamț. Aici, a lucrat pînă în anul 1944. Rezultatele cercetărilor de aici au fost publicate în monografia *Frumușica — vilage préhistorique à céramique peinte dans la Moldavie du Nord, Roumanie*, tipărită în Imprimeria Națională din București în anul 1946, într-un tiraj de numai 700 exemplare. După cum afirmă profesorul Vladimir Dumitrescu „Monografia *Frumușica* rămîne una dintre lucrările indispensabile pentru cunoașterea culturii Cucuteni și a problemelor care le pune pentru cercetarea eneoliticului sud-est european“.

Faptul că pînă la aprobarea Comisiei Monumentelor Istorice s-a mărginit numai la cercetări de suprafață, constituie după cum scrie Radu Vulpe în prefața lucrării lui Constantin Matasă *Cercetări din preistoria județului Neamț*, „un rar exemplu de probitate intelectuală“.

Bogata activitate de cercetare arheologică a lui Constantin Matasă a atras atenția și prețuirea unor oameni de seamă ai vremii. Astfel, profesorii universitari Ion Andrieșescu și Scarlat Lambrino, reputați arheologi și directori ai Muzeului de Antichități din București, l-au ajutat și încurajat în activitatea arheologică venind la Piatra Neamț. Iar marele savant Nicolae Iorga, în 1939, nota în cartea de aur a muzeu-

lui : „Am admirat opera de entuziasm și inteligență care merită prețuirea tuturor“. Iar profesorul Vladimir Dumitrescu, director al Muzeului Național de Antichități din București, scria în ziarul *Cuvîntul* din 11 februarie 1938 : „În ogorul arheologiei românești acoperit de bălăriile indifferenței oficiale și năpădit de mărăcinii prea interesatilor amatori, apariția unei flori curate și frumoase prin totala sa lipsă de interes personal, este un eveniment rar, încît trebuie semnalat și tuturor oamenilor de bine care urmăresc preocupările noastre. Ne gîndim, scriind acestea, la activitatea desfășurată de Constantin Matasă din Piatra Neamț, care a trecut la întemeierea și organizarea unui muzeu arheologic. Cine vizitează muzeul instalat de Constantin Matasă în sala cea mare a Casei Naționale din Piatra — al cărui președinte activ este dealtfel tot domnia sa — rămîne de la început surprins de varietatea materialului arheologic adunat din nenumărate stațiuni identificate de acest inimos om de bine“.

Nu există descoperire arheologică în județul Neamț care să nu fie legată de numele lui Constantin Matasă. L-a preocupat în egală măsură și cunoașterea vieții geto-dacilor, efectuînd încă de prin anii 1936—1937 cercetări și sondaje în jurul și cuprinsul orașului Piatra Neamț, care au dus la descoperirea mai multor așezări : Cozla, Bîtca Doamnei, Dărmănești și Lutărie. A adunat date prețioase din vremea lui Burebista și Decebal ca și din cea a „dacilor liberi“ și a scris articolul „Unde să căutăm Petrodava“. La invitația lui Constantin Matasă, în 1950 au venit la Piatra Neamț academicianul Constantin Daicoviciu și conferențiarul universitar Nicolae Gostar de la Iași, care au confirmat că la Bîtca Doamnei — Piatra Neamț este o cetate dacică cu ziduri de piatră similară cu cele din Munții Orăștiei, prima cetate dacică descoperită în Moldova.

Căutînd să cunoască mai temeinic viața medievală a orașului Piatra Neamț, Constantin Matasă a descoperit în 1951 subsolurile Curții Domnești a lui Ștefan cel Mare sub clădirea liceului „Petru Rareș“.

Paralel cu această activitate și cu multă stăruință, Constantin Matasă continuă an de an munca asiduă de cercetare în arhive, biblioteci și pe teren, adunînd bogate informații istorice, de toponimie, etnografie, onomastică și folclor care au constituit un prețios material pentru scrierea unor cărți valoroase : *Cîmpul lui Dragoș*, *Palatul Cneșilor și Movila Haiducului*, tipărite la „Casa Școalelor“ și la „Cartea Românească“, înviind astfel, cu deplină însuflețire și talent scriitoricesc, legende și evenimentele istorice legate de meaeagurile județului Neamț.

Ca președinte al „Cercului de turism“ al județului Neamț, Constantin Matasă a înființat la Piatra Neamț un birou de informații pentru tot ce-l poate interesa pe un călător străin care ar dori să viziteze județul. A întocmit și tipărit pliante și prospecte de popularizare a celor mai atrăgătoare obiective turistice, a marcat potecile și aleile pe munții Cozla și Cernegura. La inițiativa sa s-au reparat drumurile din Cheile Bicazului și din pitoreasca vale a Tarcăului. La Piatra Neamț, în frumoasa luncă a Bistriței, Peste Vale, s-a amenajat un parc de agrement cu alei și terenuri pentru sport. Apoi s-au marcat potecile de pe Mun-

tele Ceahlău și s-a cumpărat, restaurat și mobilat pentru turiști casa lui George Panu de la Durău.

În anii care au urmat după 23 August 1944, Constantin Matasă a îmbinat strălucita sa activitate de arheolog cu o foarte fecundă activitate cultural-educativă și politică. Ca director al Muzeului arheologic din Piatra Neamț, înființat de dînsul, desfășoară o bogată activitate culturală ținînd zeci de prelegeri și conferințe la cluburile de la fabricile orașelor din Regiune, la căminele culturale și în școli, unde a popularizat cu multă căldură vechimea și continuitatea poporului nostru pe aceste locuri. La acestea se adaugă și multe articole în presă.

Ca președinte a Comisiei Monumentelor Istorice din județ, Constantin Matasă întocmește o amplă listă și evidență a monumentelor istorice și a monumentelor de artă și cultură din județul Neamț, recomandînd și insistînd să fie puse sub ocrotirea statului, să fie restaurate și redat circuitului turistic, ca mărturii ale unui trecut glorios. Pentru a convinge opinia publică despre importanța acestor monumente scrie și tipărește articole în revistele: *Boabe de grîu, Dacia, Studii și cercetări de istorie veche, Cercetări și materiale arheologice, Arheologia Moldovei, Carpica, Memoria Antiquitatis* și *Ateneu*.

În anul 1956, Constantin Matasă este ales deputat în Sfatul Popular al regiunii Bacău la circumscripția electorală „Comuna din Paris” din Piatra Neamț. În această calitate, merge des la clubul fabricii de hîrtie „Comuna din Paris”, unde vorbea despre rolul clasei muncitoare în conducerea treburilor obștești, despre cunoașterea trecutului istoric al poporului român și continuitatea neîntreruptă de viațuire pe aceste locuri.

Am trecut în revistă cîteva momente și aspecte din activitatea lui Constantin Matasă, întemeietorul și fostul director al Muzeului de istorie din municipiul Piatra Neamț, deși despre activitatea sa îndelungată și multilaterală se poate spune mult mai mult. Lucrînd alături de el aproape 20 de ani, ne-a declarat în diferite ocazii că în munca sa nu i-a fost ușor. Dar nu l-au descurajat greutățile întîmpinate, nu s-a lăsat „înveninat de bîrfeli”, ci și-a căutat de drumul său, știind că munca lui este închinată binelui obștesc și mai știa că „sămînța oamenilor buni n-a pierit încă de pe pămînt”. I se umplea inima de bucurie și mulțumire atunci cînd găsea înțelegere din partea oamenilor. Aceasta îl încuraja și-i „sporea puterile”. Spunea adesea: „aprecierea tuturor mă făcea să trăiesc într-o necurmată sărbătoare, să mă simt fericit. Acesta este secretul succesului meu în tot ceea ce am înfăptuit”.

A încetat din viață la 3 noiembrie 1971 în vîrstă de 93 de ani cu mulțumirea că și-a văzut încununată de succese și recunoaștere munca sa de o viață.

SUR L'ACTIVITÉ CULTURELLE-SCIENTIFIQUE DE CONSTANTIN MATASĂ

— Résumé —

Constantin Matasă, le fondateur du Musée d'histoire de Piatra Neamț, est né à 18.01.1878 dans la commune de Ceahlău, dép. de Neamț. Après ses études universitaires, il s'établit à Piatra Neamț où il déploie une activité multiforme.

Après la première guerre mondiale, il fonde à Piatra Neamț la Maison Nationale, une sorte d'Athénée populaire avec une salle de spectacles où on soutenait des conférences de vulgarisation scientifique et on présentait des programmes artistiques pour les masses populaires.

En 1929, il fonde „Le cercle de tourisme du département de Neamț” en publiant un guide touristique. À cette occasion, il a découvert plus de 100 stations archéologiques.

En 1934 il fonde le Musée archéologique de Piatra Neamț, à partir des matériaux amassés à la suite des recherches de surface et des découvertes fortuites. Après une période d'apprentissage auprès des archéologues Radu Vulpe et Vladimir Dumitrescu, la Commission des Monuments Historiques l'a autorisé de fouiller indépendamment.

En même temps, Constantin Matasă continue les recherches dans les archives, bibliothèques et sur le terrain, en utilisant ces informations pour écrire les livres : *Cîmpul lui Dragoș*, *Palatul Cnejilor*, *Movila Haiducului*, *Cercetări din preistoria județului Neamț* et *Frumușica — village préhistorique à céramique peinte dans la Moldavie du Nord, Roumanie*.

Constantin Matasă est mort le 3 Novembre 1971, âgé de 93 ans, avec la satisfaction de voir sa vie pleine de succès et bien appréciée.